

LUOVUUDEN JA FANTASIOINNIN ERO

- Risto Niemi-Pynttari

Psykonalyysin klassikko D.G. Winnicottin *Play and Reality* (1971) tarkastelee luovuutta eräänä leikkimisen synnyttämänä taitona. Lapsi hakeutuu leikkimään tietylle turvalliselle välialueelle, siihen mikä ei ole aivan totta, mutta ei täysin kuvitelmaakaan. Hänellä on lelu, objekti, joka ei myöskään ole aivan totta mutta konkreettisempi kuin kuvitelma.

Winnicottin objekti-teoria on erityisen hedelmällinen luovuuden ymmärtämisessä siksi, että hän tekee eron kuvitelmien ja konkreettisen leikin välille. *Play and Reality* –teoksen toinen luku on nimeltään “Dreaming, fantasying and living, A case-history describing a Primary Dissociation.”

Mitä Winnicott sitten tarkoittaa fantasiolla, määritelmällisesti siitä puuttuu leikki ja sosiaalisesti jaettavien fantasioiden osuus. Sellainen mielikuvitus, joka jää pelkästään sisäiseksi haaveiksi, ei ole varsinaisesti luovaa koska sen mahdollisuudet jäävät sisäiseksi. Luovuus tulee ymmärtää sisäisen mielikuvaston esiin tuomisena, esimerkiksi leikin avulla.

Luovuus on kykyä tehdä sisäisiä mielikuvia ulkoiseksi, ja koska ne ovat epätodellisia ja kuvitteellisia niitä ei voi toteuttaa todellisuudessa, vaan ulkoisilla fiktion ja leikin alueilla. Samalla Winnicott kiinnittää huomion mielikuvitukseen, joka ei kohtaa eikä löydä mitään ulkoista ilmenemismuotoa.

Winnicottin teorian nykyisessä päivytyksessä fantasiaan ja hallusinaation suhtaudutaan hieman ymmärtävämmin: niillä on myös psyykkiset ja viettiperäiset tehtävänsä (Rousillon in *Playing and Reality Revisited* 2015, 98).

Haaveet, päiväunet, hallusinaatiot ovat Winnicottin mukaan pelkästään sisäisen elämän kuvajaisia. Niiden erityisyys on siinä, että ne jäävät irrallisiksi luovaan toimintaan nähden. Voimakas sisäinen fantasiointi ja kehittämättä jääneet luovat kyvyt ovat eräs persoonan pirstoutumisen ja dissosiaation muoto. Mielikuvituksesta tulee erillinen ja täysin sisäinen alue, jolla ei ole yhteyttä ulkoisen minän kanssa.

Näin Winnicott tulee osoittaneeksi, kuinka luova työskentely eheyttää persoonaa synnyttämällä yhteyksiä sisäisen maailman ja ulkoisen leikin maailman välille. Winnicott käyttää termiä fantasia ja fantasiointi lähes synonyymina hallusinaatioille. Epämääräisistä, toimettomista unelmoinneista on luotavissa tie ulkoiseen. Hän hatsoo, että haaveilla ja toiveunelmilla on suunta ulkoiseen, toisin kuin hallusinaatioilla ja fantasioinneilla. Ne saavat voimansa siitä, että ne ovat erillään todellisesta. Luova toiminta mahdollistaa siis sen, että fantasiointi onnistutaan muuntamaan osaksi henkilön persoonan kokonaisuutta, eheyttävässä mielessä.

Dream fits into object-relating in the real world, and living in the real world fits into the dream-world (...). By contrast, however, fantasying remains an isolated phenomenon, absorbing energy but not contributing-in either to dreaming or to living.
(Winnicott 1971, 36)

Kun Winnicottin luovuus-teoriaa on päivitetty, vähemmälle huomiolle jäänyt seksuaalisuus sekä vietit on liitetty osaksi kokonaisuutta. Fantasioinneista ja hallusinaatioista on dissosiaation sijaan

puhuttu luovina illuusioina, jotka ovat viettien tuottamia ja lähes automaattisia ilmiöitä. Ne liittyvät joko narsistiseen onnistumisen kokemukseen tai sitten auto-eroottisuuteen.

When, thanks to hallucination, the process finds the object that it has created, there follows an illusion of self-satisfaction that is fundamental for the construction of narcissism. When the process does not find the object that it has created, this gives rise to auto-eroticism in so far as there has been a sufficient number of early experiences of creative illusion... (Rousillion 2015, 98)

Nykytutkimuksen mukaisesti muotoiltuna Winnicottin näkemys fantasioiden ja hallusinaatioiden irrallisuudesta ja luovasta toiminnasta niiden liittämisiksi kuulostaa seuraavalta:

“Hallucination is a perception-based representation of the object that is waited for, expected, desired, hoped for; it has to be able to fit into a present perception in order to “become real” and be fulfilled; that is, it has to find a sufficiently structurable perception in the individual’s present time in order to be part of it. The symbolon is this primary “putting together”, this first reuniting of an internal process and an external “locality”. If no encounter is possible, the result is a state of narcissistic disappointment and a feeling of distress.” (Rousillion 2015, 98).

Winnicott korostaa dissosiaatiota, koska hän tarkastelee erästä potilastaan tyyppillisenä fantasioinnin uhrina. Kyseessä oli keski-ikäinen nainen, jonka sisäiset fantasiat olivat hämmästyttävän irrallisia todellisuudesta. Kaiken lisäksi hän saattoi ”kadota” tällaiseen maailmaan milloin halusi, hän vain sulki todellisuuden pois ja siirtyi kuvitelmaan.

Fantasiat olivat aluksi hyvin irrallisia omia asioitaan. Vähitellen kun tämä henkilö eheytyi kokonaiseksi persoonaksi, hän tunnisti kuinka tiukasti erillistä aluetta hän oli vaalinut. Samalla fantasioiminen muuttui mielikuvitukseksi, jolla oli yhteytensä sekä unelmiin että todellisuuteen.

Winnicott myöntää, että näitten erottelu ei ole helppoa, mutta luovan toiminnan ja dissosiativisen paikalleen pysähtymisen ero oli selvä. Tämä henkilö saattoi istua huoneessaan ja kuvitella kuinka onnistunut tekemään kiinnostavan työn. Aivan kuin hän olisi jo tehnyt sen. Tämä on irrallinen fantasia, josta hän palaa helposti kuvittelemaan millainen olisi huomina työpäivä. Näin hän siis liikkuu sulavasti hyödyllisestä unelmoinnista siitä irralliseen fantasiointiin. Niiden ero on siinä, että fantasia tapahtuu välittömästi kun taas unelmointi tähtää tulevaan (Winnicott 1971,37).

Samalla hän koki, ettei onnistu elämässä lainkaan. Lapsena hän koki, että erityisen hyvä ja antoisa suhde äitiin katkesi liian pian ja muuttui illuusiottomaksi.

Potilas itse asetti kysymyksen näin: ‘When I am walking up on that pink cloud, is that my imagination enriching life or is it this thing that you are calling fantasizing which happens when I am doing nothing and which makes me feel that I do not exist?’ (Winnicott 1971, 43)